

POGLED U POVIJEST HRVATSKOGA KNJIŽNIČARSKOG DRUŠTVA NA NJEGOVU 70. OBLJETNICU

Daniela Živković

Katedra za Knjigu i nakladništvo
Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet u Zagrebu
dzivkovi@ffzg.hr

Sažetak

Pozvano izlaganje prigodom 70. godišnjice osnivanja Hrvatskoga knjižničarskog društva održano je 30. rujna 2010. godine na njegovoj 37. skupštini u Tuheljskim toplicama. Temelji se na rezultatima istraživanja o povijesti Društva koje je autorica provela u arhivi Društva.

Cljučne riječi: Hrvatsko knjižničarsko društvo, povijest

Prigodom obilježavanja 70. obljetnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, otkriveno su vrata arhive Društva i prikazati kako sam imala sreću otkriti povijesne dokumente o osnivanju našeg Društva.

O povijesti društva objavljeno je u Vjesniku bibliotekara Hrvatske 1988. i u Spomenici koju sam 2000. godine uredila u suradnji s Aleksandrom Horvat i Aleksandrom Malnar. Bila su to nastojanja da Društvo postane zamijećeno i po svojoj povijesti. Dosta se toga danas o Društvu zna. No, uvijek postoji mogućnost da se posve slučajno taj povijesni mozaik upotpuni nekim novim podatkom, fotografijom ili anegdodom.

Davne 1986. godine, kada sam se prvi put prihvatila tajničke zadaće, govorilo se o staroj arhivi od 1948. do novijeg doba i o novoj arhivi, koja je dakle sadržavala tekuće dokumente o poslovanju društva. No, spominjalo se kako više ne postoji ona najstarija arhiva. I zaista, pregledavajući sve dokumente koje sam preuzela te 1986. godine, ustanovila sam da tih najstarijih ipak nema.

U to vrijeme je kao datum osnivanja Društva vrijedio 25. studenoga 1948. godine. I do tada se u arhivi Društva čuvao rukopis članka dr. Matka Rojnića, koji je on pisao vjerojatno za I. kongres bibliotekara FNR Jugoslavije 1949. godine: "zaključak o osnutku novoga društva stvoren je na sastanku zagrebačkih bibliotekara u prosincu 1939., no osnivačka skupština Društva održana je tek 14. III. 1940. godine". M. Rojnić naziva Hrvatsko bibliotekarsko društvo 'novo društvo'

jer su zagrebački bibliotekari do 1939. godine bili članovi zagrebačke sekcije Društva jugoslavenskih bibliotekara. Rojnić vlastitom rukom bilježi u mehaničkim strojem pisanom tekstu datum 14. umjesto 20. III. 1940. Taj datum navodi poslije i dr. Eva Verona u uvodu svojem izvještaju o radu Društva bibliotekara Hrvatske 1949.-1950. objavljenom u prvom broju Vjesnika bibliotekara Hrvatske pa se on može smatrati povijesnim danom osnivanja.

Međutim, tijekom pripreme za selidbu građe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu iz zgrade na Marulićevu trgu 21 u novu zgradu u Ulici Hrvatske bratske zajednice 1989. godine, na moj je stol u Nacionalnu i sveučilišnu biblioteku na Marulićevom trgu jednog dana donesena obična kartonska kutija prekrivena debelom zelenkastom prašinom. Otvorila sam je. Među nekim starim narudžbenicama knjiga za Sveučilišnu knjižnicu iz vremena prije Drugoga svjetskog rata, pronašla sam omotnicu s dokumentima Društva počevši od 1940. godine. Na poleđini omotnice bio je otisnut žig Hrvatskoga bibliotekarskog društva. Taj mi je žig bio poznat jer se kao prvi žig Društva sačuvao u tajništvu Društva.

U pronađenoj omotnici nalazile su se 22 pristupnice Hrvatskom bibliotekarskom društvu s priloženim popisom 22 člana. Pripisnicom članovi izjavljuju da žele pristupiti u Hrvatsko bibliotekarsko društvo kao redoviti ili kao izvanredni članovi (koji nisu radili kao knjižničari, ali pomagali su u struci). Najstarije pristupnice datirane su 30. ožujka 1940., a nose imena dr. Josipa Badalića, Matka Rojnića i Eve Verona. 2. travnja pristupili su dr. Elza Kučera i dr. Mate Tentor pa tako sve do 31. svibnja 1941. Pronalazak pristupnica samo je potkrijepio činjenicu da je Hrvatsko bibliotekarsko društvo osnovano 14. ožujka 1940. godine.

Jer uz pristupnice, nađene su i tri potvrde o isplati honorara Hrvatskom bibliotekarskom društvu. Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare je Hrvatskom bibliotekarskom društvu platio 1942. i 1943. godine izradu Hrvatske bibliografije. Nakon toga datuma, nema više podataka o radu Društva.

Prema dosadašnjem saznanju, većina dokumenata iz toga vremena ipak nije sačuvana, kao ni dokument o osnivanju Društva 1940. godine. No, postoji rješenje od 25. 11. 1945. kojim je Ministarstvo unutrašnjih poslova odobrilo djelovanje toga 'starog' društva, ali je isto ministarstvo rješenjem od 18. 10. 1948. stavilo izvan snage dano odobrenje. U to vrijeme raspuštena su sva društva, pa tako i Hrvatsko bibliotekarsko društvo.

Odmah nakon toga, odlučili su se bibliotekari Hrvatske udružiti u novo društvo – Društvo bibliotekara Hrvatske. U arhivi se čuva poziv na Osnivačku skupštinu Društva bibliotekara Hrvatske, kojim započinje poslijeratna povijest Društva, kojoj je prema tajničkom zapisniku Jelke Mišić, uz 12 osnivača, prisustvovalo i 26 članova. O povezanosti postojanja između starog i novog društva, svjedoči Zapisnik o primopredaji imovine i Zahtjev Društva Komunalnoj banci da novac starog društva doznači na tekući račun novog društva.

Primjećujemo da su se među osnivačima novoga društva, osnovanog 25. studenog 1948., čije su se obljetnice obilježavale do 1988. godine, nalazili većinom

knjižničari iz Društva osnovanog 1940. godine, koji su bili svjesni da i dalje organiziranim djelovanjem izvan granica pojedinih knjižnica treba okupljati knjižničare, jačati položaj pojedinca kao i struku u cjelini.

Pravila o radu društva odobrena 1948. također su sačuvana u više primjeraka, iz kojih je vidljiv jasno zacrtan program: "Raditi na unapređivanju bibliotekarske struke i na stručnom uzdizanju svojih članova, te pružati pomoć narodnim vlastima, dajući stručna mišljenja i prijedloge iz područja bibliotekarstva. Da ostvari taj program Društvo će održavati sastanke i predavanja o problemima bibliotekarstva, izdavati i štampati stručne publikacije, davati stručna mišljenja, te surađivati sa sličnim društvima u NR Hrvatskoj i ostalim narodnim republikama".

Stari, požutjeli i prašni dokumenti iz vremena između 1948. i 1950. godine odišu zanesenošću knjižničara da se povežu. Društvu je pristupalo sve više članova. O tome svjedoči i narudžba Saveznoj grafičkoj industrijskoj školi u Zagrebu za 250 primjeraka društvenih iskaznica. Vrlo je zanimljiv za listanje Imenik članova Hrvatskoga bibliotekarskog društva u kojem su popisani članovi Hrvatskoga bibliotekarskog društva iz 1940., u koji su kasnije upisivani članovi Društva bibliotekara Hrvatske 50-ih i 60-ih godina. Budući da u tom adresaru nije zabilježena nijedna godina, dugo se vjerovalo da ta bilježnica crvene boje ne potječe iz najstarije arhive društva. Kako je uz svakog člana navedeno zvanje, status članstva (redoviti ili izvanredni član), adresa knjižnice, ali i adresa stanovanja, promjena radnih mjesta (primjer Josipa Badalića kao člana), ali i nazivi ulica u Zagrebu, upućuju na to da se radi o najstarijem imeniku društva iz 1940.

Tijekom 1949. osnivana su povjerenstva u Zadru, Rijeci, Varaždinu i Dubrovniku, a 1950. u Splitu. Da povjerenici nisu imali laganu zadaću, pokazuje korespondencija između uprave Društva, najčešće predsjednika Rojnića i bibliotekara u raznim gradovima.

Poticajna uloga Društva bila je osobito naglašena u pogledu rada svih vrsta knjižnica. Tako je kolektiv Gradske knjižnice u Varaždinu 1950. pozvao na takmičenje gradske knjižnice u Slavonskom Brodu, Osijeku, Karlovcu, Vinkovcima, Vukovaru, Bjelovaru i Čakovcu po ovim točkama: koja će knjižnica imati najbolje tehničko i organizacijsko uređenje, najviše uspjeha u omasovljenju članstva, koja će izdati najveći broj knjiga i najviše doprinijeti poboljšanju rada manjih narodnih knjižnica na svom području.

U arhivi Društva od 1949. na dalje zanimljivo je, iako vrlo složeno, pratiti začetke stručnih tijela Društva. Poznato je da je u Društvu bibliotekara Hrvatske najprije osnovana Sekcija za pučke knjižnice. No, u arhivi je sačuvan opširni zapisnik 1. sjednice Sekcije za narodne knjižnice.

Već od osnutka, Društvo je namjeravalo priređivati stručne sastanke i predavanja, a ubrzo i savjetovanja kao jedan od oblika obrazovanja knjižničara.

Prvi društveni sastanak sa stručnim predavanjem i rasporedom održan je 1. lipnja 1949. godine u 18 sati u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, na Marulićevom

trgu. Predavanje *O nekim bibliotekarskim problemima* održao je predsjednik Društva Matko Rojnić. Društvo je zatim organiziralo Savjetovanje zagrebačkih bibliotekara 19. siječnja 1950., na kojemu je dr. Eva Verona govorila o katalogiziranju anonimnih djela i korporativnih zapisa.

Društvo je surađivalo s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu pružajući toj znanstvenoj ustanovi stručnu knjižničarsku pomoć. Tako akademik Andrija Štampar zahvaljuje Društvu na čestitkama u povodu otvorenja Akademijine knjižnice 15. listopada 1949., te na suradnji članova Društva na preuređenju te knjižnice.

Dr. Josip Badalić sudjeluje na zasjedanju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava u Londonu. Rijetko se spominje da je dvadeseti godišnji sastanak IFLA-ina Vijeća održan u Zagrebu 1954. godine, u organizaciji tadašnjeg Saveza društava bibliotekara Jugoslavije. U vrijeme zagrebačkog sastanka, IFLA je imala 57 članova iz 36 zemalja. Tada objavljen zbornik svjedoči o povijesti i tradiciji našeg Društva i struke i prvim vezama s IFLA-om. Uz ugledne predstavnike bibliotekarskih društava, sastanku je prisustvovao i sam S. R. Ranganathan. I u godinama koje su slijedile, pokazalo se da je razmjena iskustava s kolegama iz drugih zemalja neprocjenjiva za razvoj struke. Pokazalo se da međunarodna suradnja često zahtijeva stalno i znatno zalaganje pojedinaca u društvu kao što je to bio slučaj i te 1954. godine.

Ostvarenje programa Društva bilo je vezano uz izdavanje stručnog časopisa. Zanimljiva je prepiska uprave i članova društva o naslovu časopisa. Dr. Jelena Ibler Kovačević predložila je naslov *Glasnik knjižničara* s obrazloženjem: “Kako knjižničarstvo obuhvaća sve tipove knjižnica, držim da je potrebno da naslov časopisa društva knjižničara bude što općenitiji... za publiciranje naučnih radova u svrhu podizanja nivoa stručnih kadrova”.

M. Rojnić 1949. kaže kako je zaključak da se časopis zove *Naše bibliotekarstvo* i ističe: “časopis će najviše doprinijeti povezivanju naših bibliotekarskih trudbenika i pružiti najdragocjeniju pomoć našem mladom masovnom knjižničarstvu”.

Konačno, u kolovozu 1950., saznajemo da će se časopis zvati *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. O prikupljanju prvih članaka postoji u arhivi dosta dopisa i zsigurno je to bio zahtjevan posao. U to vrijeme časopis još nije imao stalan broj suradnika, no redakcijski odbor sastavljen je od vrsnih i uglednih bibliotekara. Bili su tu: Matko Rojnić, dr. Josip Badalić, Jelka Mišić, Vilma Radovanović i Eva Verona. Rukopis prvog trobroja časopisa imao je više od 300 stranica, a objavljen je u 1.000 primjeraka. *Vjesnik bibliotekara* pobudio je zanimanje i izvan granica naše zemlje. Javljaju se i prvi pretplatnici iz inozemstva: Columbia University Libraries i Bibliothèque de l'Université Lund, koju je 1952. posjetila dr. Eva Verona i prva im predala sva godišta *Vjesnika*.

Dr. Eva Verona, u svojem izvještaju o djelovanju Društva bibliotekara Hrvatske iza Drugoga svjetskog rata, objavljenom u VBH 1(1950) 1/3, piše: “22. XII. 1949.

godine bila je izabrana Komisija za izradbu hrvatske bibliotekarske terminologije (Eva Verona, dr. Dana Čučković, Marko Orešković). Komisija radi prezaposlenosti članova još nije započela sistematskim radom, ali izlaženje časopisa možemo smatrati početkom rada i na tom polju. U člancima će se malo po malo ustaljivati terminologija, koja će komisiji mnogo koristiti pri konačnom radu". Predviđanja ove ugledne knjižničarke bila su točna jer je rad članova Društva na tom području kasnije vidljiv i kroz izdanja Društva koja su s vremenom postala brojna.

Poznato je da je Hrvatsko knjižničarsko društvo ustanovilo dva priznanja za rad u struci: Kukuljevićevu povelju 1968. godine i Nagrada Eva Verona 1998.

Sve navedene činjenice potvrđuju da je arhiva Hrvatskoga knjižničarskog društva zaista kronika naše struke, što upućuje i na određene zaključke.

Ona svjedoči o počecima Društva čije je članstvo, doduše, bilo malobrojno. Presudno je bilo da su se tada u Društvu okupili i udružili svoje znanje ljudi s već zrelim, oblikovanim pogledima na knjižničarstvo kao struku, znali kako je treba razvijati i tražili u tome nove suradnike diljem Hrvatske. Zahvaljujući njima, stvoreni su temelji za razvoj suvremenog knjižničarstva.

Ovaj povijesni pregled kroz najstarije dokumente dao je odgovor zašto takvo jedno društvo uopće treba postojati. Nepobitna je činjenica da su osnivači društva smatrali kako je prenošenje iskustava, formalnim i neformalnim učenjem, bitno za uređenje struke. Kasnije, sedamdesetih godina, njegovi istaknuti članovi svjesni su da stalnost u struci može biti ostvarena i zajamčena samo formalnim školovanjem te se na Zagrebačkom sveučilištu zalažu za pokretanje studija bibliotekarstva, prvo na dodiplomskoj, a kasnije i postdiplomskoj razini.

Hrvatsko knjižničarsko društvo osnovano je 1940. godine, no potreba za samostalnim knjižničarskim zvanjem bila je izrečena u Hrvatskoj mnogo prije, još davne 1819. godine u proglasu *Slavna domovina* Kraljevske akademije zagrebečke, vodeće obrazovne ustanove toga doba u nas. Bilo je to za ono doba napredno gledanje, potpuno u skladu s drugim zemljama koje su također zahtijevale da knjižničari znalački rade svoj posao i da se taj poziv profesionalizira.

Profesionalizaciju knjižničarstva postavilo si je prije 70 godina ovo društvo kao osnovni zadatak, svjesno da se društvo sastoji od pojedinaca, stručnjaka u svojem području, koji na dobrovoljnoj osnovi ulažu svoje znanje i iskustvo kako bi se glas struke u zajednici što bolje i dalje čuo, a što je i tema ove Skupštine.

Za njegov rođendan, zaželimo Hrvatskom knjižničarskom društvu: Vivat, crescat, floreat!

LITERATURA

Hrvatsko knjižničarsko društvo : 14. III. 1940. – 14. III. 2000. : spomenica / uredila Daniela Živković u suradnji s Aleksandrom Horvat i Aleksandrom Malnar. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2000.